

ΘΑΝΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Η Αρχόντισσα
της
Σμύρνης

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ε Π Π Η Ν Ι Κ Η Π Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η Αρχόντισσα της Σμύρνης**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Θάνος Κονδύλης
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χριστίνα Γιατζόγλου
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ηλίας Μασούρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελευθέρος & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Θάνος Κονδύλης, 2010
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: BETTMAN/CORBIS/APEIRON PHOTOS
© Χάρτη: *Map of Smyrna* by Martin Collins from *Paradise Lost*
by Giles Milton, Hodder & Stoughton, London 2008.
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2010

Πρώτη έκδοση με τον τίτλο «Η Κυρά της Σμύρνης»:
Νοέμβριος 2010, 4.000 αντίτυπα
Πέμπτη ανατύπωση: Ιανουάριος 2011

ISBN 978-960-496-253-2

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΘΑΝΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

*Η Αρχόντισσα
της
Σμύρνης*

ΠΕΜΠΤΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ
ΤΟΥ ΘΑΝΟΥ ΚΟΝΔΥΛΗ

«Ασφάλεια ζωής», *Ανθολογία Διηγήματος – Α΄ Λογοτεχνικός
Διαγωνισμός «Αντώνης Σαμαράκης»*,
Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001

«Ένα ατέλειωτο λεπτό», *Ανθολογία Διηγήματος –
Β΄ Λογοτεχνικός Διαγωνισμός «Αντώνης Σαμαράκης»*,
Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2004

Ρωμιός εγώ, Τούρκος εσύ,
Εκδόσεις Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 2005

Ο πέμπτος ιππότης,
Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2006

Έγκλημα στην αρχαία Ολυμπία,
Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2007

Τα μάτια του δράκοντα,
Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2008

Έρωτας δολοφόνος,
Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2009

*Το βιβλίο αυτό αφιερώνεται σε όλους τους πρόσφυγες
που άδικα διωγμένοι εγκατέλειψαν την πατρίδα τους.*

Η ΣΜΥΡΝΗ ΤΟ 1922

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πολλές φορές έχω αναλογιστεί κατά πόσον ένα λογοτεχνικό έργο είναι προϊόν τυχαίας έμπνευσης ή μιας καθαρά νοητικής διεργασίας που υπακούει σε κανόνες και τύπους. Δε διστάζω να ομολογήσω ότι περισσότερο έκλινα προς την πρώτη περίπτωση, δεδομένου ότι η συγγραφή είναι πάνω απ' όλα μια τέχνη η οποία σπάνια υπακούει σε κανόνες και τύπους. Αλλά η ίδια η ζωή –που αποτελεί την τελειότερη μορφή τέχνης– μερικές φορές μας αποκαλύπτεται με έναν τρόπο τόσο περίεργο, που μόνο τυχαίο μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε.

Ως προς τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, πράγματι, έτυχε να γίνω μάρτυρας μιας τέτοιας αποκάλυψης, σε μια εντελώς τυχαία συνάντηση, καρπός της οποίας είναι και το μυθιστόρημα αυτό. Το οποίο, τελικά, φαίνεται ότι αποτελεί ουσιαστικά συνδυασμό των δύο παραπάνω τρόπων καλλιτεχνικής δημιουργίας, της τυχαίας έμπνευσης και της νοητικής κατασκευής.

Για να γίνω πιο συγκεκριμένος, μέχρι πρότινος πίστευα ότι οι γονείς μου κατάγονταν από την περιοχή της ορεινής Αρκαδίας, με μια διασπορά των κλάδων της οικογένειας από τη βόρεια Πελοπόννησο μέχρι τα νησιά των Κυκλάδων. Αλλά σ' εκείνη την τυχαία συνάντηση έμαθα ότι η οικογένειά μου διαθέτει κι έναν «χαμένο» κλάδο που προέρχεται από τη Σμύρνη της Μικράς Ασίας και επιπλέον ότι εκείνοι οι συγγενείς ήταν ανάμεσα στους εκα-

τοντάδες χιλιάδες Έλληνες που εκδιώχτηκαν από την πόλη τις ημέρες της καταστροφής, τον Σεπτέμβριο του 1922.

Μπορείτε να φανταστείτε το σοκ και την έκπληξη που ένιωσα όταν το έμαθα. Η ιδέα και μόνο της καταγωγής ενός κλάδου της οικογένειας από την τόσο αγαπητή σ' εμένα Σμύρνη με συντάραξε. Ένας ολόκληρος κόσμος ανατράπηκε στο μυαλό μου κι ένας άλλος, εξαιρετικά όμως αβέβαιος και ομιχλώδης, γεννήθηκε σε μια στιγμή. Έψαξα το θέμα σε αρχεία και βιβλιοθήκες τους επόμενους μήνες μετά την τυχαία εκείνη συνάντηση και, τελικά, οι πληροφορίες αυτές επαληθεύτηκαν.

Κάποια στιγμή σκέφτηκα ότι θα έπρεπε να κάνω κάτι παραπάνω γι' αυτό. Έτσι αποφάσισα να γράψω ένα μυθιστόρημα, ίσως και σαν μια άτυπη εκπλήρωση ενός ακαθόριστου ηθικού χρέους προς εκείνους τους ανθρώπους, τους προγόνους μου, αλλά και όλους τους πρόσφυγες που ήρθαν από τη Μικρά Ασία. Έτσι «γεννήθηκε» καλλιτεχνικά «Η Αρχόντισσα της Σμύρνης».

Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο ο αναγνώστης θα νιώσει διάφορα συναισθήματα. Πάντως οφείλω να τον προειδοποιήσω ότι αυτή η ιστορία έχει σκοπό να ενώσει κι όχι να χωρίσει. Να προβληματίσει κι όχι να φανατίσει. Ως ένα σημείο να τέρψει τον αναγνώστη, αλλά κυρίως να τον οδηγήσει να αναλογιστεί το παρόν με γνώμονα το παρελθόν.

Το δράμα των συνανθρώπων μας στη Σμύρνη εκείνον τον φοβερό Σεπτέμβριο του 1922 ήταν, είναι και θα είναι μια σκοτεινή σελίδα στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας. Το χρέος μας δεν είναι να εκδικηθούμε τους υπεύθυνους, αλλά ως Έλληνες να μη λησμονήσουμε ποτέ τα τραγικά γεγονότα.

Ό,τι δε χάνεται στη λήθη του χρόνου παραμένει αναλλοίωτο, αληθινό, αυθεντικό και αιώνιο.

ΘΑΝΟΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

Αντένα Νιους, Αθήνα

Σήμερα είναι μια μεγάλη μέρα για τη Σμύρνη στην Τουρκία. Χιλιάδες κόσμος είναι συγκεντρωμένος έξω από το δημοτικό νεκροταφείο της πόλης. Ήρθαν για να τιμήσουν τη νεκρή. Καθώς λέγεται, ήταν ο άνθρωπος που με αυτοθυσία βοήθησε την πόλη κατά τη μεγάλη καταστροφή και τη σφαγή του 1922. Σήμερα κηδεύεται η Αρχόντισσα της Σμύρνης, η Ηλέκτρα Μπακιρτζή, η γυναίκα που με την επιμονή και την υπομονή της κατάφερε μέσα σε λιγότερο από πέντε χρόνια να χτίσει το μεγαλύτερο ορφανοτροφείο της πόλης. Σ' αυτό στέγασε πάνω από διακόσια παιδιά που είχαν μείνει ορφανά τις ζοφερές εκείνες μέρες.

Ισμίρ TV

Προσπαθήσαμε να μπούμε στο νεκροταφείο, αλλά όπως βλέπετε... από την κάμερά μας, είναι αδύνατον, κι όχι μόνο αυτό αλλά ακόμα και να πλησιάσουμε πιο κοντά. Όλοι οι δημοσιογράφοι, Τούρκοι, Έλληνες, Αμερικανοί, Άγγλοι, είμαστε συγκεντρωμένοι στις στέγες των πολυκατοικιών γύρω από το νεκροταφείο και παρακολουθούμε την εκφορά της νεκρής. Στις πρώτες σειρές της πομπής, πίσω ακριβώς από το φέρετρο, εκτός από τους συγγενείς της –δηλαδή την κόρη της, τα δυο εγγόνια της και μερικά ανίψια– βρίσκονται τοπικοί άρχοντες με επικεφαλής το δήμαρχο, τρεις Έλληνες βουλευτές και πέντε Τούρκοι. Ακολουθούν βιομήχανοι, τραπεζίτες, φίλοι και άλλοι πολλοί. Λέγεται ότι κάποιοι από αυτούς ήταν ανάμεσα στα παιδιά που η Αρχόντισσα της Σμύρνης είχε διασώσει μετά την καταστροφή της πόλης το 1922. Δείτε τα πλάνα από το πάρκινγκ... υπάρχουν πάνω από εκατό αυτοκίνητα πολυτελείας και ολόγυρα άντρες ασφαλείας. Έξω από το νεκροτα-

φείο είναι μαζεμένο ένα τεράστιο πλήθος, ίσως και πενήντα χιλιάδες άτομα. Δείτε με τη βοήθεια του κάμεραμαν... Μια κοσμοπλημμύρα!

NBC, Αμερική

Ο Τούρκος πρωθυπουργός δήλωσε:

«Σήμερα φεύγει από κοντά μας η γυναίκα που βοήθησε όσο κα-
νένας άλλος την Τουρκία να αναγεννηθεί από την τέφρα της. Τιμού-
με τη γυναίκα που στάθηκε δίπλα στα παιδιά μας όσο καμιά άλλη στις
δύσκολες ώρες».

Και η ανακοίνωση που εξέδωσε το ελληνικό κοινοβούλιο:

«Ελάχιστοι ίσως άνθρωποι έδρασαν τόσο θαρραλέα και με τέτοια
αυταπάρνηση προς το συνάνθρωπο όσο αυτή η Ελληνίδα σε περίοδο
κρίσης ανάμεσα στις δύο χώρες. Η Ηλέκτρα Μπακιρτζή, η Αρχόντισ-
σα της Σμύρνης, είναι ένας φάρος ανθρωπιάς το φως του οποίου πρέ-
πει να ακολουθούν όλες οι μάνες, όλοι οι άνθρωποι».

CNN Turk

Τα στοιχεία που γνωρίζουμε για την Αρχόντισσα της Σμύρνης είναι
ελάχιστα. Προσπαθήσαμε να ρωτήσουμε κάποιο από τα «παιδιά» της.
Στάθηκε σχεδόν αδύνατον να πάρουμε κάποια αξιόπιστη πληροφορία.

Δημοσιογράφος: «Συγγνώμη... τι γνωρίζετε για την Αρχόντισσα
της Σμύρνης;»

«Ήταν ο καλύτερος άνθρωπος του κόσμου, ο καλύτερος!»

Δημοσιογράφος: «Τι ήταν για σας η Αρχόντισσα της Σμύρνης;»

«Ήταν η Μητέρα μου...»

Δημοσιογράφος: «Για σας;»

«Επίσης και για μένα».

Η Αρχόντισσα της Σμύρνης ήταν άνθρωπος με όλη τη σημασία της
λέξης!

Μέγκα Τσάνελ, Αθήνα

Ο κόσμος έξω από το νεκροταφείο της Σμύρνης συνεχίζει να προσέρχεται. Είναι ίσως η πιο σημαντική στιγμή της πόλης τα τελευταία πενήντα χρόνια. Οι πιο παλιοί κάτοικοι μας είπαν ότι δε θυμούνται να έχουν δει στο παρελθόν τέτοια κοσμοσυρροή. Υπολογίζεται μάλιστα ότι το πλήθος που έχει ξεχυθεί στους δρόμους είναι μεγαλύτερο ακόμα και απ' ό,τι αν έπαιξε η τοπική ομάδα στον τελικό κυπέλλου της Τουρκίας, όπως μας είπαν τοπικοί παράγοντες. Είναι κάτι... κάτι το απερίγραπτο! Δείτε και μόνοι σας.... Είναι ένα απέραντο πλήθος που ήρθε να τιμήσει την Αρχόντισσα της Σμύρνης. Αλλά το ερώτημα που παραμένει είναι: «Ποια ήταν τελικά η Αρχόντισσα της Σμύρνης;»

Άγκυρα TV

Ας ακούσουμε τι μας είπαν οι κάτοικοι της πόλης:

«Ήταν μια γυναίκα σύμβολο. Δε νομίζω να υπάρχουν σήμερα πολλές τέτοιες γυναίκες στην Τουρκία».

«Αιώνια της η μνήμη! Δεν ξέρω αν ήταν Ελληνίδα ή Τουρκάλα. Ήταν όμως μια αξιοθαύμαστη γυναίκα».

«Αξιζε να της αποδοθούν τιμές πρωθυπουργού! Αλλά τι είναι αυτά τα πράγματα; Δεν υπάρχει καμία τάξη! Εγώ δεν κατάφερα ούτε να πλησιάσω για το τελευταίο αντίο!»

«Για μένα αποτελεί σύμβολο. Της αξίζει να τιμάται μια φορά το χρόνο».

«Θα της στήσουν άραγε μνημείο στην πόλη;»

«Νομίζω ότι πρέπει να γίνει μια πλατεία εκεί που είναι το ορφανοτροφείο της. Να ονομαστεί Πλατεία Ηλέκτρας Μπακιρτζή».

«Αν δεν ήταν αυτή, δε θα είχαν σωθεί τόσα παιδιά μας. Ήταν μια ηρωίδα!»

SKY NEWS, Λονδίνο

Ο κόσμος διαμαρτύρεται γιατί δεν πρόλαβε να της πει το τελευταίο αντίο. Η σορός της όμως ήταν εκτεθειμένη σε λαϊκό προσκύνημα επί

τρεις ημέρες. Χιλιάδες κόσμος πέρασε για να προσκυνήσει το σκήνωμά της. Όπως βλέπουμε τώρα... ναι, τώρα η σορός της τοποθετείται στο μανωλείο που έχει κατασκευαστεί δημοσία δαπάνη από το τουρκικό κράτος. Ακούτε τους πυροβολισμούς... είναι οι τιμές που της αποδίδουν ο τουρκικός στρατός και η αστυνομία της πόλης. Τέτοιες τιμές έχουν αποδοθεί μέχρι σήμερα μόνο σε εξέχουσες προσωπικότητες της Τουρκίας. Και τώρα απευθύνονται στη γυναίκα που, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κατοίκων της πόλης, υπήρξε ο πιο σημαντικός άνθρωπος της νεότερης ιστορίας της, την Αρχόντισσα της Σμύρνης.

ΧΑΛΙΑ

Εκείνη ήταν ακόμη χρονιάρικο μωρό κι αυτός, ο Χαλίλ, γύρω στα οχτώ. Όταν την είδε πρώτη φορά, ενθουσιάστηκε. Βρισκόταν μόνο λίγα μέτρα μακριά της και δεν τον ενδιέφερε τίποτε άλλο από το να δει το μωρό, την Ηλέκτρα. Έτσι την είχαν βαπτίσει. Μέχρι τώρα, στο νεκροταφείο, δεν είχε καταφέρει να την πλησιάσει.

Ο ήλιος έλαμπε κι ο κόσμος συνωστιζόταν γύρω από το μνήμα της Ευθαλίας Μπακιρτζή, της γιαγιάς της Ηλέκτρας. Στο νεκροταφείο της Σμύρνης θα ήταν πάνω από χίλια άτομα. Η συχωρεμένη ήταν, αν μη τι άλλο, από τις πιο γνωστές γερόντισσες της πόλης. Κανένας δεν ήξερε την πραγματική της ηλικία, αλλά, όπως άκουσε ο μικρός Χαλίλ να λένε, ήταν σίγουρα πάνω από εκατό χρονών. Η Ευθαλία δεν του ήταν άγνωστη, αφού έμεναν στο ίδιο σπίτι, αυτό της ελληνικής οικογένειας Μπακιρτζή.

Ο Χαλίλ Τσεβίκ και η οικογένειά του ήταν Τούρκοι υπηρέτες τους. Οι Μπακιρτζήδες είχαν ένα μεγάλο σπίτι με εξίσου μεγάλο κήπο ανατολικά της Σμύρνης. Ήταν στην περιοχή του Αγίου Τρύφωνα που συνόρευε με τη συνοικία Μορτάκια, κοντά στη σιδηροδρομική γραμμή του Αϊδινίου. Ουσιαστικά δεν απείχε από αυτήν πάνω από δέκα λεπτά με τα πόδια. Επίσης πολύ κοντά ήταν και η αρμένικη συνοικία.

Οι Μπακιρτζήδες ήταν αρκετά πλούσιοι. Είχαν κτήματα σε διάφορα κοντινά χωριά και επιπλέον έναν μεγάλο κούλα, εξο-

χικό σπίτι, στο χωριό Πολυδένδρι το οποίο βρισκόταν προς τη μεριά που ήταν το προάστιο Παράδεισος, το Παραντί Κιζιλκουλού, όπως το έλεγαν οι Τούρκοι. Ο Παράδεισος ήταν στα νότια της σιδηροδρομικής γραμμής του Κασαμπά και απείχε έξι χιλιόμετρα από το κέντρο. Εκεί είχε εγκατασταθεί η ευημερούσα αμερικανική παροικία και οι πλούσιοι λεβαντίνοι. Αυτοί ήταν οι απόγονοι ευρωπαϊκών, κυρίως βρετανικών, οικογενειών που ζούσαν μόνιμα στην πόλη για εκατοντάδες χρόνια. Από τον Παράδεισο το Πολυδένδρι των Μπακιρτζήδων ήταν μακριά περίπου δεκαπέντε χιλιόμετρα. Εκεί παραθέριζαν τα καλοκαίρια τους.

Η οικογένεια του Χαλίλ κάποτε ήταν ευκατάστατη, όπως του είχε πει η δική του γιαγιά, η νενέ Μελέκ. Αλλά ο άντρας της, ο Μεχμέτ, τα είχε χάσει όλα στο κουμάρι*. Και αν δεν ήταν η συχωρεμένη η Ευθαλία να τους πάρει σπίτι της, το δίχως άλλο θα είχαν διαλυθεί στους πέντε ανέμους. Έτσι λοιπόν είχαν πάνω από πενήντα χρόνια που οι δύο οικογένειες ζούσαν μαζί, οι Τούρκοι υπηρέτες και οι Ρωμιοί αφεντάδες τους.

Υπήρχαν όμως κι άλλοι υπηρέτες στο σπίτι των Μπακιρτζήδων: δύο ακόμα Τούρκοι, δύο Αρμένιοι κι ένας Ρωμιός. Αυτοί ήταν οι «έξω από το σπίτι υπηρέτες» και είχαν ο καθένας το μικρό σπιτάκι του στον κήπο. Αρχηγός όλων και επιστάτης ήταν ο πατέρας του Χαλίλ, ο κύριος Ορχάν. Από την άλλη, μέσα στο σπίτι υπήρχαν ακόμα πέντε υπηρέτριες, όλες Ρωμιές, που ζούσαν μόνιμα στο μέγαρο. Για τούτες ήταν υπεύθυνη η συχωρεμένη.

Μετά το θάνατο της Ευθαλίας, πρώτη κυρά του σπιτιού έγινε η Σοφία Μπακιρτζή, που κόντευε πια τα τριάντα. Η Σοφία καταγόταν από την Ελλάδα και είχε γνωρίσει τον άντρα της, τον Δημήτριο, σε ένα ταξίδι του που είχε κάνει για εμπορικούς λόγους στην Καλαμάτα. Ο Δημήτριος ήταν μεγαλέμπορος και ασχολούνταν πρωτίστως με το εμπόριο προϊόντων πολυτελείας που τα έφερνε από το εξωτερικό, κυρίως το Παρίσι και το Λον-

* Βλέπε Λεξιλόγιο στο τέλος του βιβλίου.

δίνο. Γιατί εκείνη την εποχή, στην αυγή του εικοστού αιώνα, η Σμύρνη ήταν πολυσύχναστο λιμάνι, περισσότερο από κάθε άλλο της Ελλάδας.

Λοιπόν, κάποια στιγμή ο Μπακιρτζής βρέθηκε στην Καλαμάτα. Είδε τη Σοφία σε μια γιορτή στο σπίτι κάποιου φίλου εμπόρου κι εκεί γεννήθηκε σφοδρός έρωτας. Δε χρειάστηκαν πολύ χρόνο για να πάρουν τις αποφάσεις τους. Άλλωστε ο Δημήτριος ήταν πολυάσχολος και δεν είχε καιρό για χάσιμο. Ήταν πάνω από δέκα χρόνια μεγαλύτερός της και πολύ θαρραλέος. Τη ζήτησε, και μιας και στη Σοφία λίγο-πολύ της άρεσε, είπε το ναι. Επιπλέον υπήρχαν κι άλλα θετικά σ' αυτή την απόφαση: Ο Δημήτριος ήταν αρκετά όμορφος και πιο ευκατάστατος από οποιονδήποτε άλλο στην πόλη της. Επίσης, το γεγονός ότι θα εγκαθίσταντο στη Σμύρνη, το Παρίσι της Ανατολής, ήταν ένα ακόμα σημαντικό πλεονέκτημα.

Ο αρραβώνας τους έγινε στην Καλαμάτα κι ύστερα από λίγους μήνες ο λαμπρός γάμος στη Σμύρνη. Εννοείται ότι ο Μπακιρτζής φρόντισε να επωφεληθεί από το γεγονός ώστε να αυξήσει τις δουλειές του. Κάλεσε λοιπόν κόσμο και κουσμάκη, κάθε καρυδιάς καρύδι! Τρεις μέρες και τρεις νύχτες γλένταγαν. Θα πέρασαν ίσως και δύο χιλιάδες άνθρωποι για να τους συγχαρούν και να αφήσουν το κατιτί τους.

Από την πρώτη στιγμή φάνηκε ότι θα ήταν ένας πετυχημένος γάμος. Λίγους μήνες αργότερα γεννήθηκε η πρώτη τους κόρη, η Χριστίνα – της έδωσαν αυτό το όνομα επειδή γεννήθηκε ανήμερα Χριστουγέννων του 1900.

Οι δουλειές του Μπακιρτζή συνεχώς μεγάλωναν. Έτσι, δεν πέρασε καιρός κι έγινε μέτοχος σε μια μεγάλη ναυτιλιακή εταιρεία από τις δέκα που υπήρχαν στη Σμύρνη. Το χρήμα άρχισε να ρέει, και μέχρι να γεννηθεί η Ηλέκτρα, πέντε χρόνια αργότερα, είχε γίνει πλέον πολύ γνωστός.

Ο πατέρας του Χαλιλ, ο Ορχάν, τα έβλεπε όλα αυτά αλλά δεν έβγαζε μιλιά. Κοίταζε απλώς τη δουλειά του. Η μόνη του ευτυχία ήταν η γυναίκα του, η Εμινέ, που του χάρισε τον Χαλιλ, δύο

χρόνια περίπου πριν γεννηθεί η Χριστίνα του αφεντικού του, κι ένα κοριτσάκι, τη μικρή Μελέκ, ένα χρόνο αργότερα. Αλλά βέβαια οι δύο οικογένειες δεν μπορούσαν να συγκριθούν. Ο Ορχάν δεν ήταν τίποτα περισσότερο από ένας επιστάτης. Άσε που πάντα ζούσε με το φόβο ότι ο κύριός του μπορεί μια μέρα να τον διώξει, όπως είχε κάνει στο παρελθόν με άλλους υπηρέτες.

Όχι, δεν είχε τίποτα εναντίον του κυρίου του. Στις πληρωμές του ο Μπακιρτζής ήταν συνεπής και φρόντιζε για το υπηρετικό του προσωπικό περισσότερο από ό,τι άλλοι κύριοι της Σμύρνης. Αλλά ο Ορχάν ένα πράγμα ονειρευόταν τώρα πια: να έχει ένα καλύτερο μέλλον ο μοναχογιός του, ο Χαλίλ. Πολλά βάσανα είχαν βρει το σπιτικό του, μέσα σε λίγα χρόνια, και δεν του είχε μείνει παρά μόνο αυτό το παιδί. Η γριά μάνα του πέθανε από γηρατειά, ενώ λίγο πιο πριν είχε χάσει τη γυναίκα του την Εμινέ από έναν ξαφνικό πυρετό. Αλλά και η μικρούλα η Μελέκ δεν είχε καλύτερη τύχη. Η μοναχοκόρη του Ορχάν πέθανε πριν καν κλείσει τα δυο της χρόνια από μια παιδική ασθένεια. Αυτό ειδικά το γεγονός ο Χαλίλ δεν το έσβησε ποτέ από την ψυχή και το μυαλό του. Πάντα θυμόταν τη μικρή αδελφούλα του μ' εκείνο το αθώο χαμόγελο και τα ολόμαυρα παιχνιδιάρικα μάτια που έσβησαν τόσο γρήγορα και αναπάντεχα.

Η ζωή του Χαλίλ ήταν γενικά απλή και μονότονη. Παιχνίδι με τα παιδιά της γειτονιάς, ενώ κάποιες φορές έδινε και λίγη βοήθεια στον πατέρα του, όταν μπορούσε. Για σχολείο ούτε λόγος. Αφενός δεν περίσσευαν λεφτά για κάτι τέτοιο και αφετέρου η έγνοια του Ορχάν ήταν να του εξασφαλίσει μια καλή συνέχεια στον οίκο των Μπακιρτζήδων. Να γίνει δηλαδή αυτός ο επιστάτης, όταν μεγάλωνε.

Σίγουρα τα λεφτά που του έδινε το αφεντικό του δεν ήταν πολλά. Αλλά το γεγονός ότι ο ίδιος δεν ξόδευε τίποτα για φαγητό, νερό, ενοίκιο ή ρούχα τού άφηνε κάθε χρόνο ένα ικανοποιητικό ποσό. Επιπλέον με τις μικροκομπίνες που έκανε στα κτήματα τσοντάριζε στο εισόδημά του. Βέβαια ο Ορχάν δεν μπορούσε να πει ότι αυτή ήταν μια ονειρεμένη ζωή, και ειδικά για τον

μονάκριβο γιο του πάντα επιζητούσε το καλύτερο. Εξάλλου ο Χαλίλ μεγαλώνοντας ξεχώριζε σε εξυπνάδα απ' όλα τα παιδιά της ηλικίας του.

Μια μέρα η συχωρεμένη η Ευθαλία του είχε πει: «Γιατί δε στέλνεις στο σχολείο το παιδί;»

«Τα λεφτά, κυρά, τα λεφτά... είναι πολλά», δικαιολογήθηκε ο Ορχάν με συστολή.

«Μα δε σου λέω να τον στείλεις σε ευρωπαϊκό σχολείο... σε ένα δικό σας, ντε!»

«Λες, κυρά;»

«Εμ... αφού του κόβει! Δεν το βλέπεις;»

«Δεν ξέρω... θα... θα δω...» είπε ο Ορχάν με δισταγμό.

«Εγώ σου λέω να το σκεφτείς».

«Και ο κύριος; Τι θα πει;»

«Δεν καταλαβαίνω, τι εννοείς;»

«Μα εδώ είμαστε για να δουλεύουμε... θα μου πει “δε σε πληρώνω για να πετάς τα λεφτά μου” και...»

«Υπερβολές!» είπε η Ευθαλία κουνώντας το κεφάλι της. «Εγώ σου λέω να το κάνεις».

«Κοίτα... κάποια στιγμή μπορεί...»

«Βρε συ, φοβάσαι πως ο γιος μου θα σε διώξει;»

Ο Ορχάν ένευσε καταφατικά και κατέβασε το κεφάλι του.

Η γριά κατάλαβε ότι ο Τούρκος ζούσε με το φόβο στην καρδιά του.

«Άσε λοιπόν... θα του μιλήσω εγώ», του είπε αποφασιστικά.

«Όχι... δε θα ήθελα να μάθει ότι εγώ κι εσύ, νενέ...»

«Δουλειά σου! Ξέρω εγώ τι θα κάνω με τον προκομμένο!» συνέχισε εκείνη επιτακτικά.

Η Ευθαλία, αν μη τι άλλο, είχε δύναμη στον οίκο των Μπακιρτζήδων. Και στην πρώτη ευκαιρία έκανε κουβέντα στο γιο της. Τον πέτυχε στο γραφείο του σκυμμένο πάνω σε λογαριασμούς.

Εκείνος, με το που άκουσε το αίτημά της, την κοίταξε περιέργα και της είπε:

«Είσαι με τα καλά σου, μάνα;»

«Γιατί το λες αυτό; Τι σου έφταιξε το παιδί;»
«Δεν... δεν είναι καιρός για έξοδα τώρα».
«Έξοδα; Τι έξοδα;»
«Μα για να πάει ο μικρός σε σχολείο ευρωπαϊκό... άσε που δε θα του επιτρέψουν...»
«Και ποιος σου μίλησε για ευρωπαϊκό σχολείο; Εννοώ να το αφήσεις να πάει σ' ένα δικό τους σχολείο. Εκεί οι Τούρκοι δεν πληρώνουν».
«Α, μάλιστα», είπε ο Μπακιρτζής σκεπτικός.
«Είναι κρίμα που το μικρό είναι αγράμματο. Κοντεύει πια... ή μάλλον είναι ήδη εφτά».
«Καλά... θα δω...»
«Όχι καλά», είπε η Ευθαλία και πήγε κοντά του. «Να γράψεις και μια επιστολή στο σχολάρχη».
«Και γιατί να το κάνω αυτό;» τη ρώτησε ο γιος της.
«Μα δεν καταλαβαίνεις; Αν δουν ότι ένας τόσο αξιόπιστος άνθρωπος ζητάει από το σχολάρχη να βοηθήσει ένα παιδί, θα καταλάβουν ότι ο μικρός αξίζει. Γιατί να χαντακωθεί, το κακό-μοιρο;»
«Δεν είπα αυτό. Αλλά έχουμε και δουλειές... δουλειές!» είπε ο Μπακιρτζής αόριστα.
«Κι εσένα τι σε εμποδίζει αν ο μικρός πάει στο σχολείο; Άσε που θα είναι κέρδος σου».
«Δικό μου; Από πού κι ως πού;»
«Ξέρεις καλά ότι η μόρφωση βοηθάει. Λοιπόν, αντί να έχεις ένα γαϊδούρι ξεσαμάρωτο να σου κάνει τις δουλειές σου, καλύτερα είναι ένα σαμαρωμένο».
«Εννοείς να ξέρει γράμματα;»
«Δόξα τω Θεώ, το κατάλαβες! Δες πόσο κόπο κάνεις για να φέρεις βόλτα τους ανθρώπους που δε νογάνε τι τους λες. Σε δέκα χρόνια ο μικρός θα είναι δεκαεφτά, έτοιμος και μορφωμένος».
Ο Μπακιρτζής την κοίταγε και δε μίλαγε.
«Βρε, τώρα του λες ένα και πιάνει δέκα. Σκέψου τότε! Δε θα θες έναν άνθρωπο εμπιστοσύνης;»

«Τούρκο;»

«Ναι, γιατί; Πιο πολύ εμπιστεύεσαι τους Ρωμικούς; Εσύ δε λες πόσα λεφτά σου έχουν φάει οι δικοί μας κατά καιρούς;»

Ο Μπακιρτζής έξυσε το πιγούνι του.

«Καλά, άσε... θα το σκεφτώ...» μουρμούρισε ύπερα από λίγα λεπτά στραβομουτσουνιάζοντας.

Η γριά ήξερε τι σήμαινε αυτό: αναβολή. Και για τούτο τις επόμενες εβδομάδες του έγινε κολλιτσιδα. Έτσι ο γιος της, για να την ξεφορτωθεί, της έκανε το χατίρι.

Μια μέρα ο Χαλίλ φορτώθηκε τα βιβλία του και πήγε πρώτη φορά στο σχολείο. Εννοείται ότι όλα του φαίνονταν μαγικά. Ήταν τόσο ενθουσιασμένος και τόσο μελετηρός, που πολύ σύντομα κατάφερε να γράφει και να διαβάζει. Μάλιστα ένα χρόνο αργότερα αποδείχτηκε τόσο ικανός, που άφησε έκπληκτους τους δασκάλους του. Η πρόοδός του ήταν αλματώδης και σύντομα όχι μόνο είχε ξεπεράσει όλα τα παιδιά της τάξης του, αλλά και οι δάσκαλοί του αναγκάστηκαν να τον βάλουν σε μεγαλύτερη τάξη.

Ο Χαλίλ ποτέ δεν ξέχασε τη νενέ Ευθαλία, που είχε επίσης βοηθήσει κόσμο και κοσμάκη στην πόλη. Κι όταν πέθανε, ο χριστιανικός θρήνος και οι τουρκοί αμανέδες αποχαιρετισμού ακούγονταν σε όλη τη Σμύρνη επί τρεις ημέρες. Ήταν από τις πιο παλιές γυναίκες και ήξερε την πόλη σαν τη χούφτα της. Στην κηδεία της πιο πολύ κρότησαν οι επισκέψεις για τα συλλυπητήρια παρά οτιδήποτε άλλο. Μάλιστα δημιουργήθηκε τέτοιος συνωστισμός από ανθρώπους που ήθελαν να τη δουν μια τελευταία φορά, που επί τρεις ημέρες έξω από την πόρτα του Μπακιρτζή είχαν τοποθετηθεί ξαμπίτες σταλμένοι από τη Διοίκηση, για να διατηρούν την τάξη. Η τελετή έγινε στη μεγάλη εκκλησία των χριστιανών, την Αγία Φωτεινή, και η ταφή στο κοιμητήριο της πόλης, σε ένα μαυσωλείο που από χρόνια ανήκε στην οικογένεια.

Τη μέρα της κηδείας πρώτη φορά ο Χαλίλ είδε από κοντά το καινούργιο μωρό της οικογένειας, την Ηλέκτρα – της είχαν δώσει το όνομα της γιαγιάς της από τη μεριά της μάνας της. Το γεγονός ότι είχε γεννηθεί ένα μωρό στο αρχοντικό των Μπα-

κιρτζήδων το γνώριζε ο Χαλίλ. Αλλά στους «έξω από το σπίτι υπηρέτες», πλην του Ορχάν, δεν επιτρεπόταν να περνούν το κατώφλι του μεγάρου. Έτσι, τώρα που ήταν μια δημόσια εκδήλωση, η κηδεία της Ευθαλίας, ο Χαλίλ είδε πρώτη φορά τη μικρή στα χέρια μιας υπηρέτριας.

Πλησίασε κοντά και κοίταξε καλύτερα το μωράκι. Ήταν κατάνηθο, σαν τη μάνα της, με μάτια λαμπερά και καταγάλανα σαν τη θάλασσα. Της χαμογέλασε και, παραδόξως, το ίδιο έκανε και η μικρή, άπλωσε μάλιστα προς το μέρος του και το μικρό χεράκι της που ήταν κάτασπρο. Ο Χαλίλ το έπιασε και το χάιδεψε. Η μικρή όχι μόνο του έπιασε το δάχτυλο, αλλά θέλησε να το τραβήξει και να το βάλει στο στόμα της. Η υπηρέτρια που το κρατάγε το πρόσεξε, τράβηξε τη μικρή από την άλλη μεριά της αγκαλιάς της και γύρισε και κοίταξε στραβομουτσουνιάζοντας τον Χαλίλ.

Γιατί το έκανε αυτό; σκέφτηκε εκείνος νευριασμένος. Τι φοβήθηκε, μήπως της κάνω κάτι ή μήπως τη μαγαρίσω που είμαι Τούρκος; Εξάλλου καθαρός είμαι. Κοιτάχτηκε από πάνω μέχρι κάτω και σιγουρεύτηκε. Χθες έκανα και μπάνιο, που είχα να κάνω δεκαπέντε μέρες.

Η αλήθεια είναι ότι οι υπηρέτριες του μεγάρου δεν τα πήγαιναν καλά με αυτούς του κήπου. Το γεγονός ότι εκείνες ήταν μέσα και οι άλλοι έξω τους έδινε άλλο αέρα. Γι' αυτό οι έξω υπηρέτες σπάνια είχαν κουβέντες μαζί τους. Επιπλέον υπήρχε μεταξύ τους και μια υποβόσκουσα αντιπάθεια, γιατί οι υπηρέτριες ήταν οι έμπιστες και συχνά ρουφιάνευαν τους απ' έξω, τους «παρακατιανούς», όπως τους έλεγαν. Κι ο Χαλίλ ήταν ένας από τους έξω υπηρέτες, και γι' αυτό παρακατιανός, σκέφτηκε.

Ξαφνικά ακούστηκε από τον παπά το «δι' ευχών» και η νεκρώσιμη ακολουθία έληξε. Όλοι άρχισαν να περνούν από το μνήμα για ένα τελευταίο αντίο – το ίδιο έκανε κι ο μικρός Χαλίλ. Όταν ήρθε η σειρά του, έκανε ό,τι και οι άλλοι: πέταξε μια χούφτα χώμα πάνω στο μνήμα της «γιαγιάς», όπως συνήθιζε να τη φωνάζει, και στάθηκε εκεί για μια στιγμή. Παραδόξως, σή-

κωσε το χέρι του, εντελώς μηχανικά, για να κάνει το σταυρό του, αλλά τη στιγμή που πλησίαζε στο κούτελό του, ένιωσε ένα σπρώξιμο κι άκουσε μια φωνή: «Προχώρα, μικρέ... προχώρα επιτέλους!» Σαν να τον ξύπνησε αυτή η φωνή και τάχυνε το βήμα του. Ακολούθησε τον κόσμο κι όταν έφτασε στην είσοδο του νεκροταφείου, βρήκε τον πατέρα του να τον περιμένει. Αλλά δεν ήταν μόνος. Μίλαγε με μια περίεργη Τουρκάλα. Ο Χαλίλ τους πλησίασε, κοίταξε τη γυναίκα από πάνω μέχρι κάτω –ήταν πανέμορφη–, αλλά ο Ορχάν δεν τους σύστησε. Απλώς τη χαιρέτησε κι έφυγαν.

Στο δρόμο, κι ενώ δεν είχαν προχωρήσει ούτε δέκα μέτρα, ο μικρός γύρισε και της έριξε μια γρήγορη ματιά. Εκείνη δεν είχε ξεκινήσει, στεκόταν και τους κοίταζε. Ο Χαλίλ, που από την πρώτη στιγμή εντυπωσιάστηκε από την ομορφιά της, σκέφτηκε ότι μάλλον κάτι έτρεχε μ' αυτήν και τον πατέρα του κι ότι την προόριζε για αντικαταστάτρια της μάνας του.

Λες; είπε μέσα του. Αλλά ο Ορχάν δε μου έχει πει κάτι. Και δεν τον έχω και τόσο του ποδόγυρου. Γιατί να το κάνει αυτό; Ποια είναι αυτή η περίεργη και όμορφη γυναίκα;

Όταν απόσυρε τη σκέψη του, ξανακοίταξε πίσω του βιαστικά. Την είδε να απομακρύνεται και σύντομα να χάνεται πίσω από κάποια στενά.

2

Οταν επέστρεψαν σπίτι, ο Ορχάν είπε στο γιο του καθώς άλλαζαν ρούχα ποια ήταν τα καθήκοντά του για κείνο το απόγευμα. Θα ερχόταν πολύς κόσμος να χαιρετήσει τους Μπακιρτζήδες και όλοι οι υπηρέτες του κήπου θα στέκονταν σε παρατάξη στον κήπο, για να υποδέχονται τους επισκέπτες. Ο Χαλίλ θα ήταν ο ενδιαμέσος αγγελιοφόρος, όταν κατέφτανε κάποιο σημαντικό πρόσωπο. Παρά τις εξηγήσεις του πατέρα του, ο Χαλίλ δεν μπορούσε να καταλάβει τι δουλειά είχαν όλοι αυτοί στο σπίτι τους, αφού οι περισσότεροι είχαν δώσει πριν από δυο μέρες τα συλλυπητήριά τους.

Όμως πολύ γρήγορα έφτασε η ώρα που το κατάλαβε. Κάποια στιγμή χρειάστηκε να μεταφέρει ένα πολύ σημαντικό μήνυμα στο σπίτι. Ερχόταν κάποιος επίσημος, ο εκπρόσωπος του βαλή, δηλαδή του διοικητή της Σμύρνης, για να χαιρετήσει την οικογένεια και να μεταφέρει τη συμπάθεια του βαλή. Ο Ορχάν, όταν τον είδε από μακριά, είπε στον Χαλίλ περί ποίου ατόμου πρόκειτο κι εκείνος έφυγε τρέχοντας για να το αναφέρει.

Προχώρησε κάπως περισσότερο μέσα στο σπίτι και είδε, πρώτη του φορά, το μεγάλο σαλόνι του οίκου των Μπακιρτζήδων δεξιά από την είσοδο. Πραγματικά θαμπώθηκε από το μεγαλείο που αντίκρισαν τα μάτια του. Μπροστά του ήταν πάνω από εκατό άτομα, άλλα που περιφέρονταν με ένα ποτό στο χέρι κι άλλα που το είχαν ρίξει στο φαγητό.

Περίεργο, σκέφτηκε. Και κάποιοι γελάνε κιόλας... γιατί το κάνουν αυτό; Κηδεία δεν έχουμε;

Δεν μπορούσε να καταλάβει, αλλά δεν είχε καιρό για χάσιμο. Εντόπισε αμέσως το άτομο που έπρεπε. Ήταν ένας ψηλός και χοντρός τύπος με κόκκινη ρεντιγκότα που κρατούσε ένα μεγάλο μπαστούνι ίσα με το μπόι του. Λίγο πριν στεκόταν στην είσοδο του σπιτιού, αλλά τώρα ήταν στην άκρη του σαλονιού και ανήγγελλε στον κόσμο τα εκλεκτά πρόσωπα που κατέφταναν. Ο Χαλίλ πήγε και του ανέφερε, όπως έκανε και πιο πριν, το άτομο που θα έμπαινε κι εκείνος απλώς του είπε να φύγει.

Αλλά ο Χαλίλ δε σκόπευε να υπακούσει. Μια και βρέθηκε πρώτη φορά μέσα στο σπίτι, ήθελε να το εξερευνήσει. Δεν ήξερε πότε θα είχε ξανά μια τέτοια ευκαιρία. Έτσι, τη στιγμή που έμπαιναν κάποιοι καλεσμένοι, κρύφτηκε πίσω τους και τρύπωνε στο σαλόνι. Εκεί επικρατούσε μια χαλαρή ατμόσφαιρα κι όλα τα δωμάτια ολόγυρα είχαν πλημμυρίσει από καλεσμένους. Μάλιστα, καθώς διαπίστωσε, ειδικά για κείνη τη μέρα, οι οικοδεσπότες είχαν προυλάβει πέντε σερβιτόρους που φορούσαν άσπρες στολές με επίχρυσα κουμπιά και πηγαينوέρχονταν για να προλάβουν να ικανοποιήσουν τον κόσμο.

Ο Μπακιρτζής είχε κρατήσει ένα ξεχωριστό δωμάτιο για μια ντουζίνα σημαντικούς ανθρώπους της υψηλής κοινωνίας. Καθώς άκουσε ο Χαλίλ, πέρα από βιομηχάνους, κυρίως λεβαντίνους, στην παρέα του ήταν πρόξενοι ξένων χωρών, ο εκπρόσωπος του Τούρκου βαλή που στο μεταξύ είχε αφιχθεί, τραπεζίτες και πολιτικοί. Αντίθετα, στο σαλόνι βρισκόνταν οι δευτεροκλασάτοι καλεσμένοι και ο υπόλοιπος κόσμος. Από τις συνομιλίες τους συμπέρανε ότι οι περισσότεροι ήταν Ρωμιοί και κάποιοι ήταν Τούρκοι, Εβραίοι και Αρμένιοι.

Όλα αυτά ήταν τουλάχιστον περίεργα για τον Χαλίλ που, ανάμεσα στα άλλα, είχε ακούσει και διάφορα κουτσομπολιά, μερικά από αυτά πολύ ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα, πολλά ακούγονταν για τον ίδιο το βαλή που είχε στείλει μόνο έναν αντιπρόσωπό του ο οποίος δικαιολόγησε τον εντολέα του λέγοντας ότι

δεν είχε μπορέσει να παρευρεθεί ούτε και στην κηδεία λόγω σοβαρών υποχρεώσεων. Μερικές γυναίκες έκριναν ότι αυτό ήταν προσβολή στο πρόσωπο του σοβαρού Ρωμιού επιχειρηματία που είχε προσφέρει τόσα στην πόλη. Δεν ήταν καθόλου ψέματα αυτά, ο Μπακιρτζής πράγματι είχε δώσει μπόλικους παράδες για την ανέγερση ή τη συντήρηση κοινωφελών ιδρυμάτων. Ο Χαλίλ τα ήξερε από πρώτο χέρι, μιας κι ο αφέντης του είχε δώσει χρήματα για την ανέγερση αιθουσών στο δικό του σχολείο, αλλά και για να αγοράσουν καινούργιες σόμπες.

Αφού έκανε μια σύντομη επιδρομή στον πλούσιο μπουφέ, είχε έρθει η ώρα να βάλει σε εφαρμογή το σχέδιό του: δηλαδή να προσπαθήσει να ξαναδεί τη μικρή Ηλέκτρα, γιατί το πρωί του είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση. Στην πραγματικότητα του είχε γίνει κάτι παραπάνω από έμμονη ιδέα, και μάλιστα από την πρώτη στιγμή που είχε μάθει για τη γέννησή της. Ίσως του θύμιζε την πρόωρα χαμένη αδελφούλα του. Εξάλλου την απώλειά της ποτέ του δεν μπόρεσε να ξεπεράσει ολότελα, ενώ πολλά ήταν και τα βράδια που την έβλεπε στον ύπνο του.

Άρχισε λοιπόν τώρα να ψάχνει τη μικρή Ηλέκτρα στα δωμάτια του ισογείου, αλλά σύντομα κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να είναι εκεί. *Και πώς θα μπορούσε, μπρε ξεβζέκη**, σκέφτηκε κι έβγαλε το κεφάλι του καθώς έβγαινε από το τελευταίο δωμάτιο. *Είναι ακόμη μωρό και προφανώς δε θέλουν να την έχουν στα πόδια τους. Άρα θα είναι στα επάνω δωμάτια.*

Πήγε σε ένα κοντινό παράθυρο κι έριξε μια ματιά. Στην έξοδο του κήπου δεν είχαν απομείνει παρά μόνο δύο υπηρέτες, αλλά όχι ο πατέρας του. *Αυτό σημαίνει ότι δεν περιμένουν άλλους, σκέφτηκε κι έτριψε τα χέρια του. Άρα είμαι ελεύθερος υπηρεσίας και μπορώ να συνεχίσω το ψάξιμο.*

Κοίταξε προς τη μεγάλη σκάλα. Εκεί υπήρχε όμως ένα σοβαρό εμπόδιο: ο τύπος που έκανε τις αναγγελίες των εισερχόμενων στο σπίτι προσώπων. Αν τον έβλεπε να ανεβαίνει τις σκάλες, σίγουρα θα τον σταμάταγε. Έτσι ο Χαλίλ σκαρφίστηκε ένα τέχνασμα και το έθεσε σε εφαρμογή. Κοίταξε ολόγυρα· δυο κο-

ριτσάκια ήταν σε μιαν άκρη και συζητούσαν. Τα πλησίασε και τους έπιασε κουβέντα.

«Γεια σας», τους είπε στα ελληνικά που ήδη γνώριζε πολύ καλά.

«Γεια», του είπε το ένα. «Είμαι η Μαρία».

«Κι εγώ η Ελένη. Εσένα πώς σε λένε;»

«Εμένα με λένε...»

Ακολούθησε μια παύση. *Αυτό δεν το είχα υπολογίσει. Τι όνομα να τους πω τώρα; Είμαι Τούρκος. Αν τους πω ότι με λένε Χαλίλ, θα λακίσουν, σκέφτηκε.* Τα ήξερε τα ρωμιόπουλα, ειδικά αυτά της ανώτερης τάξης. Σπάνια από τόσο μικρά έκαναν παρέα με άλλα παιδιά, ακόμα κι αν αυτά ήταν παιδιά λεβαντίνων.

«...χάλη», είπε ο Χαλίλ και ξεροκατάπιε.

«Τι πράγμα;» ρώτησε η Μαρία.

«Δεν άκουσα καλά. Μιχάλη είπες;» ρώτησε η Ελένη.

«Ναι, ναι...» είπε κομπιάζοντας ο Χαλίλ. «Μιχάλη!»

Πώς μου ήρθε αυτό! σκέφτηκε με χαρά. Του φάνηκε καλή ιδέα. *Χαλίλ... Μιχάλη. Χμ... θα το κρατήσω. Είναι καλό για κάλυψη. Όταν έχω ανάγκη... Και ταιριάζουν στον ήχο.*

Τα παιδιά άρχισαν να κουβεντιάζουν μεταξύ τους, ενώ το μυαλό του Χαλίλ δούλευε με εκατό στροφές. Εκείνη ακριβώς την ώρα σκαρφίστηκε ένα παραμύθι: ότι δηλαδή ο πατέρας του συνεργαζόταν με τον κύριο Δημήτρη –*αυτό τουλάχιστον είναι αλήθεια*–, ότι πήγαινε σε ένα από τα δεκάδες σχολεία των Ελλήνων, ότι σκόπευε να πάει στο Λονδίνο για σπουδές, όταν θα μεγάλωνε, κι ότι κόντευε τα δέκα. Και σ' αυτό ήταν πειστικός, αφού ήταν ψηλός για την ηλικία του.

Τελικά τους ξεφούρνισε και το μυστικό.

«Αν θέλετε, θα μπορούσαμε να πάνε στον επάνω όροφο να δούμε το μωρό», είπε.

«Μωρό; Υπάρχει μωρό;» ρώτησε η Ελένη με δυσπιστία.

«Ω, μα ναι! Το λένε Ηλέκτρα».

«Καλά λέει», πετάχτηκε η Μαρία. «Το ξέρω κι εγώ».

«Το είδα το πρωί», είπε ο Χαλίλ. «Είναι σαν αγγελούδι».

Στη συνέχεια ο Χαλίλ άρχισε να το παρνεύει και να το περιγράφει με τόσο απίστευτες λεπτομέρειες, που τα κορίτσια πραγματικά μαγεύτηκαν. Έτσι τα έπεισε.

Όμως υπήρχε ένα πρόβλημα: Έπρεπε πρώτα να περάσουν από τον κέρβερο με τη στολή, που στεκόταν κοντά στις σκάλες. Ο Χαλίλ είχε ένα φόβο παραπάνω. Αν ο τύπος τούς έπαιρνε χαμπάρι, θα τον πέταγε έξω κλοτσηδόν. Τελικά εκμεταλλεύτηκαν κάποια στιγμή που εκείνος ήταν στραμμένος αλλού κι άρχισαν να ανεβαίνουν στα μουλωχτά προς τον επάνω όροφο. Πάνω στην ώρα, για καλή τους τύχη, κάποιοι κατέβαιναν και τα παιδιά τρύπωσαν ανάμεσά τους. Έτσι ο κέρβερος δεν τους αντιλήφθηκε. Η καρδιά του Χαλίλ χτύπαγε δυνατά μέχρι που έφτασαν στον επάνω όροφο. Καθώς στάθηκαν και κοίταζαν ευθεία τον μεγάλο διάδρομο, βρέθηκαν σε ένα νέο πρόβλημα: δέκα κλειστές πόρτες.

«Λοιπόν... τι γίνεται;» ρώτησε η Ελένη.

«Ξέρω κι εγώ;» είπε ο Χαλίλ.

«Να αρχίσουμε να τις ανοίγουμε όλες!» πρότεινε η Μαρία.

«Κι αν βρούμε κάποιον; Θα μας πετάξει έξω... Τα μωρά τα προσέχουν, ξέρετε», είπε ο Χαλίλ.

Πάντως άρχισαν δειλά να πλησιάζουν στις πόρτες. Πρώτα έβαζαν το αντί τους για να ακούσουν κάτι... ένα κλάμα, μια ομιλία... και μετά επιχειρούσαν να τις ανοίξουν. Βρήκαν τουλάχιστον τρεις κλειδωμένες κι έπεσαν και σε δύο τουαλέτες. Σε μια επόμενη όμως στάθηκαν τυχεροί, γιατί μόλις την άνοιξαν, είδαν το μωρό. Προχώρησαν διστακτικά κι έκλεισαν πίσω τους την πόρτα με προσοχή. Ευτυχώς γι' αυτούς, το μωρό ήταν ξύπνιο και ήρεμο. Ασχολούνταν μόνο με κάποια παιχνιδάκια στην κούνια του.

Όταν η Ηλέκτρα τους είδε, έδειξε αμέσως τη χαρά της. Η Μαρία πήγε να την πάρει αγκαλιά, αλλά ο Χαλίλ την απέτρεψε.

«Και γιατί όχι;» τον ρώτησε εκείνη.

«Μα, αν κλάψει, αμέσως θα μας ακούσουν, και τότε...»

«Δίκιο έχει», είπε και η Ελένη. «Καλύτερα άσ' το. Δεν είναι ώρα για φασαρίες».

Άπλωσαν τα χέρια τους και το μωρό άρπαξε αμέσως δυο δά-

χτυλα, της Μαρίας και του Χαλίλ, παρατώντας τα παιχνίδια του. Τα παιδιά ήταν πραγματικά χαρούμενα που έβλεπαν αυτό το αγγελούδι. Ο Χαλίλ το κοίταζε στα μάτια. Το κοριτσάκι ασκούμε πάνω του μια περιεργή γοητεία. Ένωσε να ανατριχιάζει από ευτυχία στο άγγιγμά της και της χαμογέλασε πλατιά.

«Επ! Σας έπιασα... Τι κάνετε εδώ;» ακούστηκε ξαφνικά από πίσω τους μια φωνή.

Τα τρία παιδιά γύρισαν τρομαγμένα, ενώ η Ηλέκτρα, ξαφνιασμένη από τη φασαρία, άρχισε να κλαίει δυνατά. Η κοπέλα που μπήκε ήταν η υπηρέτρια που είχε ως καθήκον τη φύλαξή της. Έτρεξε αμέσως και πήρε το μωρό στην αγκαλιά της. Η μικρή ηρέμησε, αλλά όχι και η υπηρέτρια.

«Πώς μπήκατε εδώ, ε;» ρώτησε με άγρια φωνή.

«Αυτός... αυτός μας είπε... ο Μιχάλης!» δήλωσε η Μαρία και η Ελένη έγενεψε καταφατικά.

«Μιχάλης; Ποιος Μιχάλης;»

Τα κορίτσια έδειξαν τον Χαλίλ και η υπηρέτρια έγινε κατακόκκινη από θυμό. Άφησε το μωρό στην κούνια του κι άρπαξε τον Χαλίλ από το αυτί.

«Βρε Τούρκε... ποιος Μιχάλης;» του φώναξε άγρια.

«Τούρκε; Τι Τούρκε;» ρώτησε η Ελένη και κοίταξε τον Χαλίλ απορημένη.

«Δηλαδή δε σε λένε Μιχάλη; Και μας κορούιδεψες;» ρώτησε και η Μαρία.

«Όχι σας άφησε!» είπε με ειρωνεία η υπηρέτρια. «Την πατήσατε, γιατί τούτος ο αφρίτης* έχει άσπρο δέρμα και μιλάει ελληνικά».

«Σα δεν ντρέπεσαι... Τούρκε!» είπε απαξιωτικά η Μαρία.

«Δεν είμαι αφρίτης... άσε με!» παραπονέθηκε ο Χαλίλ.

«Είναι ο γιος του επιστάτη», είπε η υπηρέτρια και τους οδήγησε έξω. «Κι εσύ... έλα μαζί μου και... θα τα κανονίσουμε», απευθύνθηκε στον Χαλίλ με απειλητικό ύφος.

Άρχισαν να κατεβαίνουν και πριν προλάβουν να φτάσουν κάτω, το κακό ολοκληρώθηκε. Γιατί στην είσοδο είδαν τον Μπα-

κιρτζή που αποχαιρετούσε κάποιους. Η κοπέλα του εξήγησε τι είχε γίνει κι εκείνος πραγματικά νευρίασε. Αλλά τον συγκράτησε η γυναίκα του η Σοφία, μιας κι εκεί γύρω ήταν αρκετός κόσμος. Είπε στον κέρβερο να πάει τον μικρό στον πατέρα του, κι έτσι έγινε.

Φτάνοντας στο σπιτάκι του ο Χαλίλ, συνοδευόμενος από τον κέρβερο, είδε μπροστά του έναν άλλο Ορχάν, που δε γνώριζε ως εκείνη τη μέρα. Αμέσως μόλις πληροφορήθηκε το παράπτωμα του γιου του, του έσκασε ένα τόσο δυνατό σκαμπίλι, που ο μικρός τινάχτηκε στην άλλη άκρη του δωματίου. Ο κέρβερος, ικανοποιημένος με το θέαμα, χαιρέτησε τον Ορχάν κι έφυγε. Βγαίνοντας άκουσε τις φωνές μέσα από το σπιτάκι κι έτσι επέστρεψε στο πόστο του, αφού πρώτα ενημέρωσε το αφεντικό του για την τιμωρία που είχε επιβληθεί στον μικρό.

Την επομένη ο Χαλίλ δεν πήγε στο σχολείο, και μάλιστα, για τιμωρία, δεν του επέτρεψαν ούτε και να βγει από το σπίτι. Κατάλαβε το λάθος που είχε κάνει, και το ξύλο που είχε φάει με τη λωρίδα του πατέρα του του δίδαξε τρία πράγματα: Πρώτον ποτέ δεν έπρεπε να υπερβαίνει τις διαχωριστικές γραμμές μεταξύ υπηρετών και κυρίων. Δεύτερον για κάθε παράπτωμα θα τον τιμωρούσε ο ίδιος ο πατέρας του, ο Ορχάν, που δε χωράτευε στα θέματα ανυπακοής. Τρίτον πόσο διέφερε από τους Ρωμιούς της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Και το γεγονός ότι, ίσως από κάποιο καπρίτσιο της φύσης, είχε χρώμα σχεδόν λευκό, σαν να ήταν Ευρωπαίος –και όχι σκουρόχρωμο σαν του Ορχάν–, δε σήμαινε ότι θα τον αποδεχόταν κιόλας η υψηλή κοινωνία της Σμύρνης, ειδικά οι Ρωμιοί.

Αυτά τα διδάγματα στο εξής θα του έμεναν χαραγμένα στο μυαλό. Και επιπλέον ήταν και τα δεκάδες ερωτήματα που είχαν στήσει χορό στο κεφάλι του και επιτακτικά ζητούσαν απαντήσεις.

Γιατί εμείς και οι Ρωμιοί διαφέρουμε τόσο; Γιατί υπάρχουν δούλοι και άρχοντες στον κόσμο; Γιατί δεν μπορούμε όλοι να ζούμε ευτυχισμένοι; Και γιατί είναι έγκλημα ακόμα και να μιλάμε ο ένας στον άλλο ή να ακουμπάμε ο ένας τον άλλο;

Πάντως, όπως και να 'χε το πράγμα, αν και οι πράξεις του εκείνο το απόγευμα είχαν πράγματι πολύ άσχημα αποτελέσματα πάνω του –γιατί το ξύλο που έφαγε ήταν σοβαρό και του πήρε δυο-τρεις μέρες για να ξεμελανιάσει ο κόλος του–, τουλάχιστον όμως είχε πετύχει το σκοπό του: να ξαναδεί τη μικρή Ηλέκτρα. Αυτό ήταν το πιο σημαντικό γι' αυτόν.

Κι εκείνο το βράδυ που έφαγε το ξύλο δεν έκλαψε παρά ελάχιστα. Και υπέμεινε όλη την τιμωρία σχεδόν αγόγγυστα. Γιατί ο Χαλίλ είχε δει το υπέροχο πρόσωπό της, τα ξανθά της μαλλιά κι εκείνα τα καταγάλανα ματάκια της. Λοιπόν, όταν έπεσε να κοιμηθεί, το μόνο φάρμακο στον πόνο του ήταν αυτή η γλυκιά θύση που είχε στο μυαλό του: η Ηλέκτρα Μπακιρτζή.

Σμύρνη 1922. Μια νεαρή κοπέλα, η Ηλέκτρα Μπακιρτζή, περιπλανιέται στα ερείπια της κατεστραμμένης πόλης αναζητώντας τα ορφανά παιδιά. Θα αγωνιστεί μόνη, θα επιβιώσει, και τελικά θα ιδρύσει το πρώτο ορφανοτροφείο του τόπου. Θα αγαπηθεί όσο κανένας άλλος από τους κατοίκους, που την αποκαλούν Αρχόντισσα της Σμύρνης. Αλλά όταν ο έρωτας θα μπει πρώτη φορά ορμητικά στη ζωή της, στο πρόσωπο του νεαρού Ελληνοαμερικάνου δημοσιογράφου Τζον Μάντοξ, όλα θα ανατραπούν μονομιάς. Σύντομα η Ηλέκτρα θα σταθεί απέναντι στο μεγαλύτερο δίλημμα της ζωής της: να χαρεί τον έρωτα ή να υποταχθεί στο καθήκον της απέναντι στις παιδικές φωνές που την καλούν πίσω στη Σμύρνη;

Η Αρχόντισσα της Σμύρνης είναι η ιστορία μιας γυναίκας στο πρόσωπο της οποίας συγκρούεται παθιασμένα ο έρωτας με το καθήκον απέναντι στο συνάνθρωπο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ.ΣΗΜ. 09188

ΔΙΑΒΑΣΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ